

Rabczański Ośrodek Legionowy

Odśłonięcie
Pomnika Legionistów
Rabka-Zdrój
9 X 2022

W HOŁDZIE
ŻOŁNIERZOM 3 PUŁKU PIECHOTY
LEGIONÓW POLSKICH
POLEGŁYM NA FRONTACH
WOJNY ŚWIATOWEJ
ORAZ W WALKACH
O NIEPODLEGŁOŚĆ I GRANICE
RZECZYPOSPOLITEJ
1914 – 1921

W TYM MIEJSCU 26 WRZEŚNIA 1914
PO UROCZYTEJ MSZY ŚWIĘTEJ
ODBYŁA SIĘ PRZYSIĘGA ŻOŁNIERZY
IV BATALIONU 3 PP
PO WYRUSZENIU NA FRONT
NA CZELE PUŁKU STANĄŁ
JÓZEF HALLER
PÓŹNIEJSZY DOWÓDCA
II BRYGADY LEGIONÓW
ORAZ
ARMII POLSKIEJ WE FRANCJI

Ze wspomnień Zbyszko Nowaka – **Rabka Mojego dziadka** publikowanych w Echu Krakowa w cyklu Wzdłuż Zakopianki pod redakcją Jana Frenkla.

„**U**dziadka stołowali się też legionieści, przyszłe kadry Piłsudskiego. Mieszkali w willach na „Słone””. Tutaj szyto dla nich mundury wojskowe, czapki i biało-czerwone opaski na rękawy. Byli to kursanci przysposobienia wojskowego, zjeżdżali do Rabki z trzech zaborów ... Bywał wśród nich Rydz Śmigły... Pozostał po nich w Rabce krzyż pamiątkowy, przed którym przysięgali na wierność Polsce. „Przechodniu, patrz na ten krzyż! Legiony Polskie wzniosły go wzwyż”. Przez długie lata odbywały się przed nim manifestacje w rocznice 11 listopada Święta Odzyskania Niepodległości...”

Ale nastał 1 września 1939 r. a z nim kolejna wielka wojna, która spowodowała wymordowanie milionów Polaków, olbrzymie straty materialne’ a po jej zakończeniu terror nowych okupantów i zniewolenie na dziesięciolecie obcą ideologią zwalczającą naszą tożsamość. Skutkiem tego nasi żołnierze byli pochowani w bezimiennych mogiłach bez krzyża i godła, a „Krzyż przed którym legionieści przysięgali na wierność Polsce” musiał ustąpić miejsca cmentarzowi żołnierzy Armii Czerwonej.

Dzisiaj stawiamy krzyż w symbolicznym miejscu, z którego żołnierze 3PPL wyruszyli do zwycięskiej walki o Niepodległość. Nawiązując do tradycji okresu międzywojennego, w tym miejscu pod tym Krzyżem, będziemy mogli świętować kolejne rocznice 11 listopada, Święta Odzyskania Niepodległości.

Mamy nadzieję, że nasze wspólne upamiętniające działania, prowadzone od dziewięciu lat, przyczyniają się do zwycięskiego odzyskiwania pamięci o naszej tożsamości. Tożsamości, która warunkuje Niepodległość.

Stowarzyszenie Gniazda Integracji Lokalnej „Gil”

Polska Drużyna Strzelecka w Rabce

Dokonana w 1908 r. przez monarchię austro-węgierską aneksja formalnie dotąd tureckiej Bośni i Hercegowiny wywołała daleko idący kryzys w stosunkach międzynarodowych, a przede wszystkim pokazała, że napięcie w stosunkach pomiędzy krajami centralnymi, a państwami Ententy może w szybki sposób przerodzić się w otwarty konflikt. Dla Polaków wojna pomiędzy dwoma blokami do których należały po przeciwnych stronach państwa zaborcze byłaby dawno wyczekiwany momentem dla realizacji aspiracji niepodległościowych. Tzw. kryzys bośniacki był pierwszym impulsem dla tworzenia organizacji paramilitarnych, które mogłyby w chwili wojny odegrać znaczącą rolę.

Na terenie autonomii galicyjskiej zaczęły od 1908 r. powstawać kolejne organizacje strzeleckie, których celem było przygotowywanie do walki z Rosją, dzięki czemu zyskiwały przychylność władz austriackich. W czerwcu 1908 r. powołano we Lwowie Związek Walki Czynnej, który organizował pierwsze szkolenia wojskowe, a w 1910 r. doprowadził do powstania dwóch większych organizacji: w Krakowie Towarzystwa „Strzelec”, we Lwowie Związku Strzeleckiego. W 1911 r. Organizacja Niepodległościowa „Zarzewie” powołała własną formację, analogiczną do formacji ZWC, Polskie Drużyny Strzeleckie. Drużyny, których celem było przede wszystkim kształcenie kadr przyszłego wojska, bez zwłoki podjęły współpracę z ZWC. W szybkim tempie rozbudowano struktury.

W chwili wybuchu pierwszej wojny światowej w PDS służyło około 6 tysięcy ochotników, zorganizowanych w 127 drużynach.

Podobnie jak w wielu miejscowościach Galicji, również w Rabce powstała struktura strzelecka. 12 października 1913 r. do Rabki przybył Jerzy Czopowski, przedstawiciel Komendy Obwodu Polskich Drużyn Strzeleckich i zainicjował powstanie rabczańskiej Drużyny. Weszła ona w skład IV Drużyny Strzeleckiej z Nowego Targu. Na czele Drużyny stanął Stanisław

Stampfl, zarządca rabczańskiego uzdrowiska, którego właścicielem był Kazimierz Kaden. W powołanym nieco później zarządzie znaleźli się: Teofil Kłosiński (prezes), Józef Kołaczek (zastępca prezesa), Władysław Miętus, Ludwik Moskałski, ks. Jan Surowiak, Michał Szwab, Juliusz Szaflik, Józef Hojny, Stanisław Mlekołaj, Ludwik Moskałski. Natomiast nad samą drużyną komendę objął wspomniany powyżej Stanisław Stampfl, a w jej skład wcho-

dzili m.in.:

Józef Klempka (zastępca komendanta), Zygmunt Buszczyński (zastępca komendanta), Edward Bala, Błażej Czystoń, Jan Flak, Józef Florek, Jan Florek, Jędrzej Grześniak, Jan Hayosz, Jan Jackowski, Franciszek Kapłon, Sebastian Kapłon, Czesław Kościelaniak, Mieczysław Lipka, Mieczysław Łysek, Walenty Miśkowiec, Antoni Miśkowiec, Józef Miśkowiec, Jan Palarczyk, Józef Polczak, Józef Pędzimaż, Jan Rączka, Tomasz Rogowiec, Józef Rychel, Jędrzej Skawiańczyk, Wojciech Smołecki, Antoni Smołecki, Jan Suski, Jędrzej Szczęśniak, Jan Szczęśniak, Władysław Śmietana, Tomasz Wacławik, Stefan Wacławik, Stefan Widzisz, Józef Wiatr, Florian Zajac, Antoni Żagliński, Franciszek Żmuda, Stanisław Żmuda.

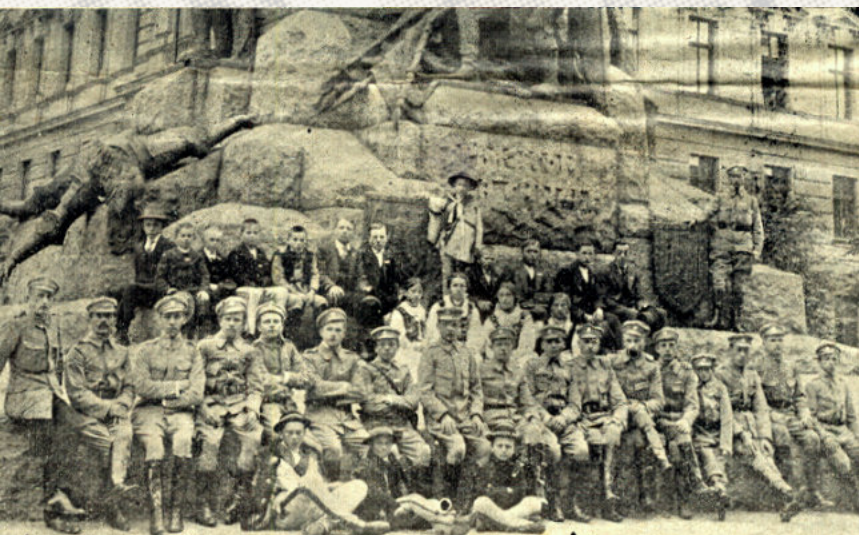

*Stanisław Stampfl – komendant
Polskiej Drużyny Strzeleckiej w Rabce*

Rabczańska Drużyna, która powstała niecały rok przed wybuchem I wojny światowej, szybko powiększała swój skład. Ostatecznie liczyła około pięćdziesięciu strzelców, z czego około piętnastu służyło później w Legionach Polskich. Strzelcy prowadzili ćwiczenia i manewry wojskowe, często we współpracy z drużyną nowotarską. W miarę możliwości uzupełniano wyposażenie Drużyny. Organizowano składki i imprezy, z których dochód przeznaczano na zakup uzbrojenia i umundurowania. W 1914 r. przeprowadzono szereg marszy, które miały na celu ćwiczenia wojskowe, ale i manifestacje przężności drużyny.

W latach 1912-1914 w Rabce miały miejsce również praktyczne zajęcia szkoły podoficerskiej ZWC. Jednym z ważniejszych koordynatorów w terenie był m.in. Juliusz Kaden Bandrowski, bratanek Kazimierza Kadena. Powstała w 1913 r. rabczańska Drużyna Strzelecka aktywnie włączyła się w orga-

nizowanie kolejnych turnusów szkolenia.

Rabczańska Drużyna Strzelecka pod Pomnikiem Grunwaldzkim w Krakowie

3. Pułk Piechoty Legionów

Wybuch wojny światowej latem 1914 r. był momentem, który zweryfikował dotychczasowe wysiłki. Po fiasku planów Piłsudskiego, zmierzającego do wywołania powstania w Kongresówce, do akcji wkroczyli politycy galicyjscy. Powstanie Naczelnego Komitetu Narodowego 16 sierpnia 1914 r. umożliwiło powstanie i rozwój Legionów Polskich. Właściwy rozkaz wydano 27 sierpnia. Początkowo utworzono Legion Zachodni i Wschodni. Skutkiem rosyjskiej ofen-

Generał Józef Haller

sywy wzmożyła się prorosyjska agitacja środowisk endeckich. Ta przyniosła skutek i w Legionie Wschodnim został wywołany kryzys polityczny prowadzący do jego rozwiązania.

Ostatecznie część dawnych żołnierzy ze zlikwidowanego legionu pod dowództwem Józefa Hallera weszła w skład nowoutworzonego 3. Pułku Legionów. 1. i 2. batalion pułku rozmieszczono w Mszanie Dolnej, 3. batalion formowano w Krakowie, a 4. batalion i dowództwo stacjonowało w Rabce. 26 września odbyła się uroczysta przysięga jednostek w Mszanie i Rabce. Dowodzony przez Józefa Hallera, późniejszego dowódcę Błękitnej Armii, pułk został wysłany na front w Karpatach i wszedł w skład II Brygady Legionów, ze względu na heroiczną walkę w niezwykle trudnych warunkach zimowych w terenie górskim, nazwanej później Żelazną Brygadą.

Pomoc Legionistom

Należy jednak pamiętać, że na tzw. czyn legionowy składał się nie tylko wysiłek żołnierza, ale i działalność wielu organizacji społecznych i ofiarność mieszkańców Galicji. Pod auspicjami NKN prowadzono szereg akcji charytatywnych mających na celu wsparcie dla legionistów i ich bliskich. Powstało wiele struktur, które koordynowały tę aktywność. To zaplecze społeczne miało wielkie znaczenie dla powodzenia całej idei. W Rabce prężnie działało koło Ligi Kobiet NKN pod kierownictwem Heleny Szybalskiej.

Na terenie Rabki pojawiły się dwie ważne inicjatywy społeczne wspierające czyn legionowy. 16 września 1915 r. utworzono szpital dla legionistów ozdrowieńców, z inicjatywy sekcji szpitalnej krakowskiej Ligi Kobiet Naczelnego Komitetu Narodowego. Od listopada 1915 prowadzony przez Czerwony Krzyż. Szpitalowi patronowała księżna Renata Radziwiłłówna. Od początku znajdował się on w willi „Nowy Dwór” i liczył około 50 łóżek. 1 maja 1916 r. otwarto kolejny oddział liczący już 300 łóżek, który znajdował się w willi „Pod Matką Boską”.

Liga Kobiet NKN zajmowała się również organizacją opieki dla dzieci i sierot legionistów. W Krakowie założono Ognisko dla dzieci legionistów, kierowane przez Marię Paszkowską, które w listopadzie 1914 r. przeniesiono do Zakopanego. W lutym 1918 r. Ognisko objął nadzorem Naczelny Zarząd Ligi Kobiet, a w maju przeniesiono instytucję do Rabki, gdzie kierowała nią Halina Pawlewska. Rabczańskie ognisko, mieszczące się początkowo w willi „Maciejówka”, mogło objąć opieką do 30 dzieci. Finansowane było ze środków Ligi Kobiet NKN a także prywatnych darczyńców, m.in. ze zbiorów prowadzonych w Stanach Zjednoczonych. Ochronka dla sierot działała jeszcze po zakończeniu wojny. Od 1927 r. mieściła się w budynku starej plebanii przy ulicy W. Orkana. Znajdowała się pod opieką arcybiskupa Adama Stefana Sapiehy, a także korzystała ze wsparcia Związku Legionistów.

Rabka była jednym z wielu ośrodków wsparcia idei niepodległości. Jednak na jej przykładzie widać fenomen czynu legionowego, który nie tylko opierał się na wielkich ośrodkach miejskich, ale wspomagany był przez ludność mniejszych miejscowości. Co więcej pokazuje, iż za tym wysiłkiem na rzecz

niepodległości nie tylko stało poświęcenie żołnierskie, ale często był on powiązany ze wsparciem polskiej ludności zamieszkującej Galicję. Szczególnie widoczne jest zaangażowanie, dziś już zapomnianej, Ligi Kobiet, która stanowiła nie-

Ochronka w Rabce.

SZPITAL LEGIONOWY w „Willi pod Matką Boską”

Nagrobki Legionistów na cmentarzu parafialnym w Rabce-Zdroju, przy ul. Orkana

Antoni Ostoję Świerczyński

Cmentarz wojenny nr 233

Jan Kaden Wysocki

Stanisław Stampfl

Nieznani żołnierze 1939-1945 r.

Renowacje i rekonstrukcje

grobów żołnierskich
wykonane dla uczczenia
100. rocznicy odzyskania
przez Polskę Niepodległości.
Prace wykonano z inicjatywy
Stowarzyszenia Gniazda
Integracji Lokalnej GIL i przy
współpracy społeczności
Rabki-Zdroju.

Obelisk upamiętniający śp.
Marię Kaczyńską,
mieszkanke Rabki-Zdroju
i ofiary tragedii smoleńskiej

Żołnierze polegli w 1939 r.

Marta Linnert „Siostra”

Kpt. Roman Zwoniczek
Pierwszy komendant
Obwodu Rabczańskiego AK

Stowarzyszenie Gniazda Integracji Lokalnej składa podziękowania:

Wszystkim darczyńcom i osobom wspomagającym nas w zorganizowaniu i w przeprowadzeniu w latach 2014-2021 pięciu kwest na rabczańskich cmentarzach.

Krakowskiemu Oddziałowi **Instytutu Pamięci Narodowej** za pomoc finansową przy wykonaniu repliki nagrobka Marty Linnert, za ufundowanie tablicy inskrypcyjnej na krzyżu upamiętniającym 3. PPL oraz wielokrotne uczestniczenie w organizowanych przez nas uroczystościach.

Wyrazy wdzięczności kierujemy do **dra Macieja Zakrzewskiego** pracownika naukowego Krakowskiego Oddziału IPN, autora tekstu tej broszurki, oraz do Panów **Artura Kołodzieja** i **Adama Jaworskiego** za udostępnienie swoich opracowań o tematyce legionowej.

Projekt jest realizowany przy wsparciu finansowym Województwa Małopolskiego.

MAŁOPOLSKA